

15. Виступ прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Кривенка В.В. під час слухання клопотання щодо обрання запобіжного заходу народному депутату України Розенблату Б.С. [Електронний ресурс]., Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=HtzJ23Nifu8>.

УДК 340.134:378.091(477)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМОЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ / REGULATORY FRAMEWORK OF PUBLIC ADMINISTRATION OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

Лашихіна І., студент юридичного факультету
Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Україна

Учасник конференції

У статті досліджується правове забезпечення державного регулювання системою вищої освіти в Україні; висвітлюються концептуальні засади та демократичні принципи розвитку національної системи освіти; визначаються методологічні аспекти системного підходу щодо національного розвитку освіти у глобальному вимірі.

Законодавчо-правовий базис системи державного управління у сфері вищої освіти України є демократичним і має на меті розширення соціальних перспектив особистості у суспільстві відповідно до індивідуальних потреб саморозвитку.

Ключові слова: державне управління, законодавча, нормативна, засади, тенденції, вища освіта, принципи, розвиток.

The article deals with the regulatory framework of public administration of higher education in Ukraine. The article focuses on conceptual aspects and democratic principles for the development of national system of higher education. The methodological bases of a systematic approach regarding the national development of education in the global dimension are given in the article.

The regulatory legal basis of state management system in the sphere of higher education in Ukraine is democratic and is aimed at expanding the social perspectives of the individual in society according to needs of personal development.

Keywords: public administration, legislative, regulatory, framework, tendencies, higher education, principles, development.

В умовах інтеграційних процесів та інтернаціоналізації європейського освітнього простору важливим джерелом визначення сучасної стратегії розвитку вищої освіти України є формування правового забезпечення державного регулювання національною системою вищої освіти. Досконалість і повнота законодавчої бази у сфері освіти є першою необхідною умовою реалізації державної освітньої політики, ефективного функціонування системи вищої освіти.

Аналіз наукових джерел свідчить про наявність значної кількості праць вітчизняних авторів, що стосуються державної освітньої політики й управління освітою. Питання державного менеджменту національної освітньої галузі досліджували В. Андрущенко, В. Бесчастний, Г. Вишневецький, Л. Гриневиц, Т. Десятов, В. Канівська, В. Кремень, В. Литвин, О. Зайченко, В. Кремень, В. Лутай, В. Луговий, В. Майборода, О. Матвієнко, О. Мінаєв, С. Ніколаєнко, О. Падалка, В. Сафонова, В. Шилова та інші. Однак бракує узагальнень та систематизації наукових пошуків вчених стосовно певних аспектів правового забезпечення державного регулювання національної освітньої сфери, зокрема вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів.

Світовий досвід діяльності передових країн свідчить, що для національної системи освіти першочергове значення у розв'язанні існуючих проблем має створення і впровадження нової законодавчо-нормативної бази на всіх рівнях її функціонування, забезпечення системності, цілісності, неперервності освіти на основі вдосконалення її структури, змісту, моніторингу якості, запровадженням на всіх рівнях державних освітніх стандартів, створенням надійного правового, соціального та економічного захисту і стимулюванням розвитку освітніх систем, навчальних закладів [6; 7, 206].

Освітня державна політика, як сформульована й оголошена програма дій щодо модернізації системи вищої освіти, зорієнтованої на євроінтеграцію, є визначальним інструментом впливу держави на цю сферу. Такий процес буде ефективним тільки тоді, коли чинне законодавство розроблятиметься у контексті європейської інтеграції. Для вирішення проблем подальшого розвитку вищої освіти України необхідно визначити законодавчі, нормативно-правові, політичні та фінансові засади її модернізації відповідно до загальної Декларації прав людини [1].

Державне управління сферою освіти в нормативно-правовому аспекті – це система систематичних, цілеспрямованих, організованих дій, що виражені у правовій формі (у формі законодавчих, нормативно-правових актів), суспільних відносинах, які виникають і реалізуються у зв'язку з функціонуванням та організацією системи освіти. Нормою освітнього права є гарантований державною владою загальнообов'язковий та формально визначений припис у вигляді правила чи постанови, що є вихідною ланкою. Норми освіти мають комплексний характер і структурування у вигляді загальної та особливої частин. Загальна частина правових освітніх норм визначає особливості тих елементів простору освіти, що потребують об'єктивного правового регулювання нормами різних сфер права (суб'єкти освітніх відносин, управління системою освіти, статус освітньої установи, складові освітньої діяльності та інші). Особлива частина правових освітніх норм відбиває ті завдання та цілі, які регулюються та вирішуються конкретною сферою права, що регулює певні освітні відносини, зумовлює мобільність і динамічність цієї частини норм освіти, враховуючи різноманітні аспекти освітнього простору – наприклад, у сфері фінансових, трудових чи цивільно-правових відносин. Норми втілюються у нормативно-правових актах, які за юридичною силою класифікуються як закони, локальні та підзаконні нормативно-правові акти. У системі вітчизняних правових джерел, що регулюють питання у сфері освіти, визначаються два рівні – державний (закони, підзаконні нормативно-правові акти) і регіональний (нормативні документи) [8, 55].

Основою для правового забезпечення державного регулювання національною системою вищої освіти є: Конституція та закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні», «Про ратифікацію Кредитної угоди (Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні») між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку». Принципи забезпечення стратегічного розвитку вищої освіти забезпечують: Національна доктрина розвитку освіти України та Національна стратегія розвитку освіти на 2012–2021 рр.

Основною метою освітньої реформи в Україні є: підвищення конкурентоспроможності національної системи освіти, інтеграція української освітньої системи в єдиний європейський освітній простір. Нині основними завданнями реформування

освіти в Україні є: переосмислення стратегічного бачення перспектив *інноваційного розвитку* національної системи освіти, освітньої політики, що спрямована на інтеграцію освітньої системи у світову спільноту; урахування сучасних життєвих умов у контексті стратегічного планування розвитку освіти; розуміння суспільного значення освіти; децентралізація, що відповідає сучасним вимогам системи управління освітою; адекватна система оцінювання якості праці педагогічних працівників і функціонування освітніх закладів; належне фінансування у сфері освіти відповідно до нормативно-правових актів; створення єдиного освітнього простору, удосконалення системи управління освітою; підвищення якості освіти; забезпечення доступності до якісної освіти; неперервність рівнів освіти (дошкільної, початкової, середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної, самоосвіти); підвищення ефективності фінансування освіти [4].

Реформування системи державного управління вищою освітою – складний процес, для достатнього правового, організаційного, технологічного, фінансового забезпечення якого потрібно: 1) удосконалити систему управління вищою освітою: здійснити єдину освітню політику; забезпечити наступність між рівнями освіти; підвищити самостійність ВНЗ у розпорядженні фінансовими ресурсами; оптимізувати мережу ВНЗ (ураховуючи демографічні та економічні реалії та потребу підвищення якості вищої освіти, створити регіональні ВНЗ); переглянути застарілі типові штатні нормативи; 2) підвищити якість і конкурентоспроможність вищої освіти: запровадити стандарти, що ґрунтуються на компетентних і професійно-технічній освіті; розробити національну систему оцінювання якості освіти; створити незалежні кваліфікаційні центри (відповідність кваліфікацій європейській системі стандартів); стимулювати створення незалежних національних рейтингів ВНЗ; узгодити кваліфікаційні характеристики, стандарти та навчальні програми з освітньо-кваліфікаційними вимогами робочих місць; мотивувати роботодавців до участі у підготовці навчальних програм, узгоджуючи з ними освітні та професійні стандарти; переорієнтувати навчальні плани на збільшення частини практичного компонента; запровадити програми стажування на виробництві; розподілити у ВНЗ навчальні програми академічного і практичного профілю, розвиваючи професійно-орієнтовану вищу освіту; 3) забезпечити доступність освіти; запровадити Національні рамки кваліфікацій; стимулювати розвиток системи освіти упродовж усього життя; 4) підвищити ефективність фінансування вищої освіти: розробити й перейти до єдиного стандарту вартості навчання одного студента; перейти у фінансуванні закладів освіти від принципу утримання закладів до принципу формування їх бюджетів відповідно до кількості студентів і стандарту вартості навчання одного студента; розширити можливості ВНЗ шляхом залучення додаткових коштів благодійних цільових некомерційних фондів; використовувати грантову підтримку дослідницьких проектів та інновацій у вищій освіті; розширити перелік платних послуг, що надаються вищими навчальними закладами; змінити підходи до формування державного замовлення на підготовку фахівців шляхом упровадження доцільності економічних потреб регіону [4; 5].

Модернізація та розвиток системи вищої освіти включає в себе створення механізмів стійкого розвитку освітньої системи, забезпечення її відповідності завданням і викликам сьогодення, економічним і соціальним потребам розвитку особистості, держави, країни, суспільства, таких як оптимізація державних структур управління; децентралізація управління; перерозподіл повноважень і функцій між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та ВНЗ; перехід до програмно-цільового управління; поєднання державного та громадського контролю; запровадження інноваційної етики управлінської діяльності, що ґрунтується на принципах позитивної мотивації, взаємоповаги; прозорість, розробка, експертизи, апробації й затвердження нормативно-правових актів; створення національної системи моніторингу якості вищої освіти, моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг на всіх рівнях; організація експериментальної перевірки та експертизи інновацій в системі вищої освіти; упровадження інноваційних інформативно-комунікаційних управлінських технологій; демократизація процедури призначення керівників вищих закладів освіти, їх атестації; удосконалення механізму ліцензування, атестації й акредитації ВНЗ; підвищення компетентності управлінців ВНЗ; залучення до управлінської діяльності здібної молоді, жінок, а також виховання лідерів у сфері неперервної освіти [3].

Пріоритетними цілями державного управління вищої освіти є формування активної громадянської позиції та конкурентоздатності на ринку праці.

За підтримки Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України на державному рівні було здійснено важливі практичні кроки щодо нормативно-правового забезпечення розвитку вищої освіти. У 1991 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про освіту», який забезпечував врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян, визначив основні принципи розвитку вищої освіти, закріпив повноваження державних органів управління, навчальних закладів щодо реалізації державної політики.

Упродовж 1991–2005 рр. в Україні на основі міжнародних документів з питань демократизації, гуманізації в галузі освіти і прав людини здійснено ряд заходів щодо створення нової національної нормативно-правової бази вищої освіти України. Структура цих законів має такі складові:

- загальні положення (правове врегулювання відносин, державна політика і гарантії громадян);
- система освіти і науки (структура системи, порядок створення, реорганізація, управління навчальними закладами);
- управління системою освіти і науки (державні стандарти, контроль за якістю освіти);
- фінансово-економічна діяльність;
- соціальний захист вчених, педагогів, їх вихованців;
- міжнародна і зовнішньополітична діяльність;
- заключні положення [1].

На сучасному етапі базисом освітньої державної політики в Україні є Конституція. Питання освіти відображено в основних державних документах про освіту: Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), «Концепція громадянського виховання» (2000 р.), «Національна доктрина розвитку освіти в Україні» (2002 р.), Програма розвитку освіти до 2025 р., Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Концепція розвитку освіти до 2025 р.

Пріоритетними напрямками державної освітньої політики мають стати: оновлення законодавчо-нормативної бази системи вищої освіти, адекватної вимогам часу; модернізація структури, змісту й організації вищої освіти на засадах компетентнісного підходу, переорієнтації змісту вищої освіти на цілі сталого розвитку; створення і забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, навчальних закладів різних типів і форм власності, різноманітних форм та засобів отримання вищої освіти; забезпечення доступності та неперервності освіти упродовж життя [2; 3].

Законодавча база формує принципи забезпечення стратегічного розвитку освіти. Нормативно-правове підґрунтя визначає концептуальні засади та головну мету державної освітньої політики, її основні напрямки, а також створює систему освітнього моніторингу та правове забезпечення державного менеджменту національної системи вищої освіти.

Отже, правове забезпечення державного регулювання у системі вищої освіти України формується під впливом як

внутрішніх вимог, так і зовнішніх чинників, що зумовлені посиленням євроінтеграційних та глобалізаційних процесів у світі та здійснюється шляхом аналізу як національних, так і світових тенденцій у глобальному вимірі.

Література:

1. Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. - К., Міносвіти України, 1994.- Вип. 1. - 336 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти від 17 квітня 2002 року № 347/2002 [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua.laws/show/347/2002>.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс], Режим доступу: www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.
4. Реформа системи освіти [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://mon.gov.ua/>
5. Стратегічні цілі українського суспільства: реформування системи освіти., Перспективні дослідження., за ред. Г. Вишневецького, В. Канівської, Т. Ситника. – 1999., № 9., с. 34-35.
6. Сафонова В. Інноваційні підходи до методології прогнозування розвитку вищої освіти., Вища освіта України.- 2004., № 1., с. 106-109.
7. Шилова В. Державні пріоритети: гуманізація та гуманітаризація вищої освіти., Держава та регіони. Серія управління.- 2005., № 2., с. 205-208.
8. Ягофаров Д.А. Правовое регулирование системы: учебное пособие., Ягофаров Д.А. – М., Московский государственный педагогический университет, 2005. – 292 с.

ОБНОВЛЕННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ / RENOVATION OF THE JUDICIARY SYSTEM IN UKRAINE

Левицька Л., канд. юрид. наук, доцент, зав. сектором аналізу правозастосовчої практики
Інститут законодавства Верховної Ради України, Україна

Учасник конференції

This article deals with the role of the judiciary as a basis for the creation and functioning of the legal state, the state of the justice system in Ukraine and prospects of its further development based on domestic legislation. It outlines the problematic issues of development the institution of the judiciary and ways of their solutions. The Law on amendments to the Constitution of Ukraine related to justice and the Law of Ukraine «On the Judicial System and Status of Judges» is analyzed. The analysis, areas of constitutional modernization in the judicial system, the judiciary and the status of judges are outlined. The author concludes that the constitutional modernization of the legal framework of justice will lead to a substantial revision of the content and essential component of many other constitutional institutes. After the events, which are called «Revolution of dignity» in Ukraine the next stage of the constitutional process began, that was marked by the establishment of the Constitutional Commission, as a special subsidiary body under the President of Ukraine; its goal is to work out coordinated proposals for amendments to the Constitution of Ukraine. According to the author, the reform of the judicial system is intended to facilitate the creation of conditions for the real protection of human and citizen's rights and freedoms, which is conditioned by systematic, effective and logical interconnection between the judicial, legislative and executive branches of state power.

Keywords: justice, judicial reform, court system, the legislation

Однією з найочікуваніших у суспільстві трансформацій є судова реформа, кінцева мета якої - побудова якісної системи судочинства. Кількість нарікань на судову систему свідчить, що чинне законодавство не виправдало сподівань на створення системи судочинства, максимально наближеної до вимог правової держави, вона не є досконалою і оптимальною, відтак, - потребує реформування. Глобальною проблемою судочинства є відсутність довіри населення до судових органів через поширення корупційних явищ; розмитість критеріїв розмежування компетенції спеціалізованих судів; недосконалість процедур формування кадрового корпусу працівників судових органів; недостатній рівень наукового забезпечення функціонування нових форм судочинства (суду присяжних, апеляційного перегляду судових справ, нової моделі досудового слідства; недотримання принципів незалежності суддів та недопустимості зловживання правом; недосконалість законодавства про відповідальність суддів за постановлення неправосудних судових актів; відсутність ефективної системи забезпечення своєчасного, повного виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб); невідповідність порядку та умов відбування покарань вимогам міжнародно-правових актів.

Стратегією реформування судової системи, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, що схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276, визначено, що судова реформа включатиме як оновлення законодавства, так і прийняття змін до Конституції України, які є необхідними у першу чергу для утвердження незалежності судової влади, зокрема шляхом її деполітизації, для посилення відповідальності суддів перед суспільством, а також для запровадження належних конституційних засад кадрового оновлення суддівського корпусу. Метою цих заходів є практична реалізація принципу верховенства права і забезпечення кожного права на справедливий судовий розгляд справи незалежним і безстороннім судом.

На виконання приписів статей 93 і 154 Конституції України Президентом України було подано на розгляд Верховної Ради України підготовлений Конституційною Комісією проект Закону України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” від 25.11.2015 р. № 3524, який успішно ухвалено (335 голосів) 2 червня 2016 року.

Прийнятий закон спрямовано на удосконалення конституційних основ правосуддя для практичної реалізації принципу верховенства права і забезпечення кожного права на справедливий судовий розгляд справи незалежним і безстороннім судом.

Законом переглянуто конституційні повноваження Верховної Ради України та Президента України у сфері правосуддя відповідно до міжнародних стандартів, зокрема, про передачу повноважень щодо процесу обрання суддів на посади безстроково, звільнення та переведення суддів до Вищої ради правосуддя. Також, враховано рекомендації експертів Венеціанської Комісії щодо складу Вищої ради правосуддя та суб'єктів її формування, зокрема щодо того, що більшість її членів мають становити судді, яких обирає сам суддівський корпус.

З метою збереження інституційного балансу Вища рада правосуддя складатиметься із двадцяти одного члена, з яких десять – обиратиме з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двоє – призначатиме Президент України, двоє – обиратиме Верховна Рада України, двоє – обиратиме з'їзд адвокатів України, двоє – обиратиме всеукраїнська конференція прокурорів, двоє – обиратиме з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. Голова Вер-